

Nr 167.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1938 kl. 2 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående statens övertagande av Vilhelmsro anstalt
för fallandesjuka.*

(3:e avd.)

I propositionen nr 89 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 februari 1938, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att med styrelsen för föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka träffa avtal, enligt i nämnda statsrådsprotokoll förordade grunder, om statens övertagande av anstalten från och med den 1 juli 1939.

Med anledning av en av medicinalstyrelsen gjord framställning anbefallde Kungl. Maj:t den 18 december 1936 styrelsen att verkställa fullständig utredning rörande frågan om statens övertagande av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka och därmed sammanhängande spörsmål.

I skrivelse den 30 november 1937 har medicinalstyrelsen framlagt resultatet av utredningen, varefter statskontoret, skolöverstyrelsen samt allmänna civilförvaltningens och undervisningsväsendets lönenämnder avgivit yttranden i ärendet.

Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka vid Jönköping inrymmer för närvarande 136 platser i en huvudanstalt, vartill som annex komma tre arbetshem, därav ett för fallandesjuka av mankön, Solbacken, beläget å den till anstalten hörande jordbruksfastigheten och inrymmande 30 platser, samt två för fallandesjuka av kvinnokön, Sjöboda och Fristaden, belägna vid Kortebo respektive Bankeryd. Sistnämnda hems platsantal utgör respektive 24 och 32. Anstaltens hela platsantal uppgår sålunda till 222.

Föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka har av 1935 års riksdag beviljats ett räntefritt lån å 210,000 kronor såsom bidrag till uppförande av en ny skolbyggnad och ett nytt skolhem, vilka byggnadsarbeten slutförts år 1936. Vid 1937 års riksdag beviljades föreningen vidare ett räntefritt lån å 100,000 kronor såsom bidrag till uppförande av nya ekonomilokaler å anstalten, vilka arbeten ännu icke slutförts.

Vid en genom medicinalstyrelsens försorg verkställd värdering hava
Bihang till riksdagens protokoll 1938. 6 saml. Nr 167.

anstaltens samtliga byggnader uppskattats till 936,000 kronor. Samtliga fastigheter äro åsatta ett taxeringsvärde av 757,100 kronor och besvärade av in-teckningslån till sammanlagt 381,500 kronor. Anstaltens yttre och inre inventarier — inberäknat jordbrukets döda och levande inventarier — hava vid 1937 års ingång bokförts till ett värde av 137,832 kronor. Fastigheternas areal uppgår till sammanlagt något mer än 46 hektar, därav i jordbruksdrift cirka 28 hektar och i trädgårdsdrift cirka 1.4 hektar. Kreatursbesättningen utgjordes sommaren 1937 av 5 hästar, 21 nötkreatur och 35 svin.

Medicinalstyrelsen har i sin förenämnda skrivelse i huvudsak anslutit sig till en av inspektören för sinnesslövärderna i riket upprättad promemoria rörande epileptikervårdens utveckling. Enligt denna promemoria borde de nuvarande vårdanordningarna vid Vilhelmsroanstalten kompletteras med dels en sluten avdelning för indisciplinära och asociala ävensom periodiskt sinnessjuka fallandesjuka, dels en observationsavdelning för fallandesjuka barn och vuxna fallandesjuka kvinnor, dels ock ett småbarnshem för vård av icke sinnesslöa fallandesjuka barn före skolåldern. Medicinalstyrelsens förslag utmynnar i en framställning om statens övertagande från och med den 1 januari 1939 av Vilhelmsroanstalten.

Styrelsen har därvid till en början berört spørsmålet, huruvida jämväl anstaltens mera perifert belägna annex — Sjöboda och Fristaden — borde övergå i statsdrift. Styrelsen finner för sin del övervägande skäl tala för ett statligt övertagande av anstalten i dess helhet, ehuru styrelsen icke därmed velat taga slutlig ståndpunkt till huru driften av arbetshemmet Fristaden lämpligast bör ordnas.

Mot medicinalstyrelsens beslut att föreslå Vilhelmsroanstaltens övertagande av staten hava reservationer avgivits av dels en ledamot av styrelsen, byråchefen F. von Dardel, dels ock överinspektören för sinnessjukvården O. Brundin. Den förre anser, att, då huvudanstalten vid Vilhelmsro tills vidare syntes vara tillräcklig för den mera kvalificerade epileptikervård, som borde ankomma på en statsanstalt, och då de till anstalten hörande arbetshemmen Sjöboda och Fristaden vore lokalt skilda från anstalten och finge anses vara mindre väl lämpade för dylik kvalificerad vård, dessa arbetshem borde undantagas från övertagandet. Överinspektören Brundin förmenar, att tiden icke ännu vore mogen för att staten i allmänhet skulle ikläda sig utgifter utöver beviljandet av nödiga bidrag för driften av anstalter för epileptikervård. Driftbidragsvägen syntes honom allttjämt vara den rätta beträffande Vilhelmsro.

För anstaltens överlåtande å staten har anstaltsstyrelsen uppställt följande villkor, vilka medicinalstyrelsen ansett sig kunna i huvudsak godtaga:

1. Anstalten med allt vad till densamma hör skall användas för vård och undervisning av fallandesjuka.

2. Skulle anstaltens verksamhet vid arbetshemmen Sjöboda och Fristaden eller någotdera anses icke böra övertagas av statsverket, överlåtes icke den egendom, vare sig fast eller lös, som hör till sålunda icke övertagen verksamhet.

Om lägenheten Fiskartorpet Djupadalen, som avlidna fröken Helen Ramsey

på sin tid skänkt föreningen för att bereda anstaltens patienter lämplig bad- och lekplats, anses icke böra bibehållas vid anstalten för nämnda ändamål, ingår lägenheten icke i överlåtelsen.

3. Om anstaltens nuvarande föreståndarinna fröken Elin Blomdahl ej får kvarstanna i statens tjänst vid Vilhelmsro anstalt med hittillsvarande avlönning, skall henne för tiden 1 januari 1939—21 september 1940 tilldelas avlönning å indragningsstat med 5,500 kronor för år, varjämte statsverket skall erlægga den på Vilhelmsro anstalt såsom huvudman belöpande andel av pensionsavgiften för fröken Blomdahl.¹⁾

4. Av föreningen antagna lärarinnor vid anstalten, vilka kvarstå vid densammas övertagande av staten, skola bibehållas vid sina tjänster med de anställnings- och avlöningsvillkor, som äro bestämda i nu gällande reglering för deras tjänster, samt äga för åtnjutande av ålderstillägg och pension tillgodoräkna sig sin tjänstgöring hos föreningen.

5. Nuvarande husmodern å arbetshemmet Sjöboda, fröken Inez Alme, som varit anställd såsom lärarinna vid anstalten under tiden från och med den 1 januari 1919 till och med den 31 augusti 1934 men den 1 september sistnämnda år av särskilda skäl förflyttades till nämnda husmodersbefattning med bibehållande av avlönning som lärarinna, skall beredas plats vid anstalten såsom lärarinna med avlönning i högsta lönegrad enligt för lärarinnorna gällande reglering eller ock å indragningsstat erhålla avlönning, tills hon uppnår pensionsåldern, med 3,700 kronor för år, varjämte statsverket skall erlægga den på Vilhelmsro anstalt såsom huvudman belöpande andel av pensionsavgiften för fröken Alme såsom lärarinna.

6. Beträffande övriga, vid anstaltens övertagande av statsverket anställda befattningshavare skall gälla:

a) att den, som då innehaft anställning vid anstalten minst tio år, skall bibehållas i anstaltens tjänst med avlönning icke understigande den vid övertagandet åtnjutna och må icke utan fel eller försummelse i tjänsten avskedas utan att tilldelas skälig pension samt skall för åtnjutande av pension äga tillgodoräkna sig sin tjänstgöring hos föreningen och

b) att den, som vid övertagandet innehaft väl vitsordad anställning å anstalten kortare tid än tio år, skall, då viss befattning efter anstaltens övertagande först tillsättes, äga företräde, under förutsättning att han anses innehava för befattningens skötande erforderliga kvalifikationer samt, om anställning erhålles, äga för åtnjutande av ålderstillägg och pension tillgodoräkna sig sin tjänstgöring hos föreningen.

7. Vad i punkterna 5 och 6 föreskrivits såsom villkor skall, i händelse statsverket icke kommer att övertaga arbetshemmet Sjöboda eller arbetshemmet Fristaden, icke gälla personal, som vid anstaltens övertagande i övrigt är anställd vid det arbetshem, som icke övertages.

8. Statsverket skall till nedannämnda, av anstalten pensionerade befattningshavare årligen till deras död utbetala dem beviljade pensioner, nämligen till Karolina Gustafsson 300 kronor, Ernst Högfeldt 1,000 kronor, Anna Olander 1,000 kronor, Selma Andersson (Svensson) 810 kronor och Gottfrid Levinsson 450 kronor ävensom lämna den sistnämnde fri bostad om 1 rum och kök med värme och lyse eller ersättning därför med 450 kronor årligen.

9. Föreningen förbehåller sig att av tillgångarna vid anstaltens överlämnande undantaga ett belopp av högst 15,000 kronor att användas till legat eller annan ersättning åt hos föreningen anställd personal, som icke kunnat vinna anställning vid anstalten i sammanhang med densammas övertagande av statsverket.

¹⁾ Föreståndarinnan Elin Blomberg har numera avlidit.

10. Statsverket inträder i alla föreningen såsom ägare av anstalten med därtill hörande fast och lös egendom tillkommande rättigheter och påvilande skyldigheter i avseende å de delar av anstalten, som övertagas av staten.

11. Föreningen förbehåller sig rätt att, till dess slutligt beslut om anstaltens övertagande fattats, vidtaga de åtgärder eller förfoganden beträffande anstaltens verksamhet och till densamma hörande fast eller lös egendom, som föreningens styrelse finner nödvändiga eller eljest ändamålsenliga.

12. Anstalten med allt vad till densamma hör överlåtes i dess vid övertagandet befintliga skick.

Med avseende å organisationen efter övertagandet bör enligt medicinalstyrelsens uppfattning anstaltens förvaltning redan från början ordnas i nära anslutning till stadgan angående sinnessjukvården den 19 september 1929, vilken således i tillämpliga delar skulle lända till efter rättelse. Under medicinalstyrelsen borde anstalten närmast handhavas av en direktion, lämpligen densamma som för Ryhovs sjukhus i Jönköping.

Styrelsen har vidare uppgjort följande förslag till personalorganisation, att tillämpas från tidpunkten för statens övertagande av Vilhelmsroanstalten.

Tjänstemän å ordinarie stat.		
Befattning		Lönegrad
1 överläkare av 3:e klass		B 27
1 syssloman av 3:e klass		B 21
1 kassör		B 11
1 kontorsbiträde		B 4
1 förestånderska av 1:a klass		B 12
1 förestånderska av 2:a klass		B 7
3 skötare		B 6
5 översköterskor		B 6
20 sköterskor		B 3
1 första lärarinna		B 12
6 lärarinnor		B 10
1 slöjdlärare		B 10
1 maskinist av 1:a klass		B 10
1 trädgårdsmästare		B 10
1 arbetsförestånderska		B 6
1 förman i jordbruk		B 6
1 hantverkare		B 6
1 köksförestånderska av 2:a klass		B 6
2 eldare av 2:a klass		B 5
1 tvättförestånderska av 2:a klass		B 3

Icke-ordinarie personal.		
2 extra ordinarie skötare		E 6
10 extra ordinarie sköterskor		E 3
1 manlig ekonomist av 1:a klass		E 5
6 manliga ekonomister av 2:a klass		E 4
5 kvinnliga ekonomister av 2:a klass		E 3
22 kvinnliga ekonomister av 4:e klass		H 1
1 predikant av 3:e klass		
1 sekreterare av 3:e klass		

Enligt medicinalstyrelsens uppskattning skulle avlöningen för helt budgetår åt den tilltänkta anstaltspersonalen uppgå till 218,931 kronor. Därvid har styrelsen förutsatt, att husmodern Inez Alme skulle komma att återgå till anställningen såsom lärarinna.

Omkostnaderna — däri inbegripna jämväl vissa årliga understöd till f. d. befattningshavare samt utgifterna till statens allmänna fastighetsfond — har styrelsen uppskattat till 176,265 kronor.

Inkomsterna hava samtidigt beräknats till 179,225 kronor, därav i vårdavgifter 120,450 kronor. Statsverkets nettoutgifter för budgetår skulle därigenom komma att uppgå till 215,971 kronor.

I ärendet avgivna *yttranden* finnas redovisade i propositionen beträffande huvudfrågan å sid. 10, beträffande villkoren å sid. 13, beträffande organisationen å sid. 17—19 samt beträffande kostnadsberäkningarna å sid. 20—21.

Departementschefen har för egen del anfört:

Den utredning, som i ärendet förebragts, ådagalägger, att det för ett rationellt ordnande av epileptikervården i landet är av stor betydelse, att Vilhelmsroanstalten övertages av staten och i fortsättningen drives såsom en statlig sjukvårdsinrättning. Såväl inspektören för sinnesslövarn som medicinalstyrelsen hava övertygande klargjort, att de brister, som känneteckna sagda vård, ej kunna förutsättas bli undanröjda annorledes än genom åtgärder i angivna riktning. I verkligheten lär också den kraftiga medverkan, som under de senaste åren från statens sida lämnats till uppförande av tidsenliga byggnader för förevarande anstalt, vara grundad på den uppfattningen, att tillgodoseendet av vårdbehovet ifråga är att anse som en det allmännas angelägenhet.

Den omständigheten att de årliga kostnaderna för en statlig anstalt komma att överstiga det statsbidrag, som utgår till den nuvarande anstalten från anslaget till bidrag till epileptikeranstalter, lär i detta sammanhang icke kunna få bli avgörande. Därest, såsom jag håller före, anstaltens förstatligande är motiverat av sakliga hänsyn, bör staten icke undandraga sig att bära de därav föranledda kostnaderna. Jag tillstyrker alltså, att i anslutning till det föreliggande förslaget Vilhelmsroanstalten övertages av staten. Efter min mening kan det därvid icke vara praktiskt, att staten övertager allenast en del av anstalten och låter ett eller ett par av hemmen upprätthållas av den nuvarande huvudmannen. Vad angår tidpunkten för statsövertagandet, synes densamma lämpligen kunna fastställas till den 1 juli 1939. Redan dessförinnan torde vissa förberedande åtgärder böra vidtagas. I motsats till medicinalstyrelsen anser jag emellertid dessa åtgärder icke behöva bli av sådan beskaffenhet, att de kräva anvisande av särskilda anslagsmedel.

I fråga om de villkor, som böra gälla för statsövertagandet, torde det av anstaltsstyrelsen framlagda avtalsförslaget i stort sett kunna godtagas. Jämkning synes böra påkallas allenast i syfte att tillgodose de synpunkter, som av statskontoret framhållits beträffande punkterna 9 och 11 i förslaget. Vad förstnämnda punkt angår, lär det sålunda få anses rimligt, att det belopp, som av föreningen må disponeras till legat eller annan ersättning åt förutvarande personal i föreningens tjänst, till sin skälighet underkastas prövning av medicinalstyrelsen. Och i fråga om föreningens dispositionsrätt beträffande anstalten och till densamma hörande fast och lös egendom, synes det lämpligt att närmare precisera innebörden och omfattningen av sagda rätt under

den tid, som förflyter tills staten de facto övertager anstalten. Jag har förvissat mig om att svårigheter från föreningens sida icke möta att på ett ur det allmännas synpunkt tillfredsställande sätt ordna hithörande förhållanden.

Vidkommande därefter frågan om anstaltens organisation efter förstatligandet kan jag i huvudsak ansluta mig till det av medicinalstyrelsen framlagda förslaget. Med hänsyn till att övertagandet enligt min mening skulle äga rum först från och med ingången av nästa budgetår, lär det icke böra ifrågakomma att nu taga slutlig ställning till de jämningsförslag, som vid remissbehandlingen framkommit. Prövningen kan för närvarande begränsas att avse de förhållanden, som innefattas i det föreliggande avtalsförslaget av innebörd att för staten medföra ekonomiska förpliktelser mot de nu vid anstalten anställda befattningshavare, som skola övergå i stats-tjänst. Förslaget i denna del har från statskontorets och lönenämndernas sida icke mött några egentliga erinringar. Även jag anser mig kunna biträda vad medicinalstyrelsen härutinnan föreslagit. Till frågan om sättet för regleringen ur budgetteknisk synpunkt av anstalten nu åvilande skulder torde ställning först senare böra tagas.

Beträffande slutligen spörsmålet om de med anstaltens drift förenade utgifterna för avlöningar och omkostnader hava de framlagda beräkningarna icke givit mig anledning till erinran. Nettoutgifterna hava angivits komma att något överstiga 200,000 kronor för år.

Utskottet.

I likhet med föredragande departementschefen finner utskottet det vara av vikt för ett rationellt ordnande av epileptikervården, att Vilhelmsro-anstalten övertages och drives av staten. Genom besök å platsen har utskottet likaledes övertygat sig om lämpligheten av att staten övertager jämväl de till anstalten hörande annexen Sjöboda och Fristaden. Utskottet tillstyrker alltså Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

I fråga om villkoren för övertagandet samt anstaltens framtida organisation kan utskottet i princip ansluta sig till vad departementschefen anförde. Det synes utskottet sålunda bland annat skäligt, att den nuvarande personalen väsentligen bibehålles vid sina tjänster i den omfattning och på de villkor, som angivas i anstaltsstyrelsens avtalsförslag. Utskottet förutsätter tillika, att vid personalens inplacering i det statliga lönesystemet de av lönenämnderna härutinnan anförda synpunkterna vederbörligen beaktas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att med styrelsen för föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka träffa avtal om statens övertagande av anstalten från och med den 1 juli 1939 i huvudsaklig enlighet med i statsrådsprotokollet över social-ärenden den 4 februari 1938 förordade grunder.

Stockholm den 24 maj 1938.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Nilsson* i Gränebo, *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Hansén*, *Asplund*, *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Gustafsson* i Benestad, *Lindström*, *Magnusson* i Kalmar, *Bäcklund* och *Domö*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Jansson* i Falun, *Jeppsson*, *Persson* i Falla, *Svensson*, *Andersson* i Prästbol, *Isacsson*, *Olsson* i Staxäng, *Persson* i Tidaholm, *Erlander*, *Andersson* i Malmö och *Hansson* i Rubbestad.
